

чергу, порушенням ними вимог закону. Керівництвом органів прокуратури вживаються заходи для недопущення таких порушень. Мінімізація їх вчинення досягається шляхом підвищення рівня свідомості працівника щодо несприйняття корупції, вжиттям додаткових заходів профілактичного, навчального, методичного та дисциплінарного характеру. Крім того, підвищення фахового рівня, належне матеріально-побутове забезпечення та й соціальний захист працівників органів прокуратури також є дієвим чинником запобігання корупції.

Разом з цим Комісією ідентифіковано 27 корупційних ризиків, які потребують додаткових запобіжників. З них 11 тих, які можуть виникнути при здійсненні функцій органів прокуратури, 5 – при врегулюванні діяльності, 1 – при роботі з персоналом, по 3 – у системі внутрішньої безпеки та фінансів, 4 – при управлінні інформацією і матеріальними ресурсами.

Для прокуратури формування спеціальної системи антикорупційних заходів обумовлено: прямим обов'язком цього органу забезпечувати законність; професійним обов'язком кожного прокурора; принципами прокурорської діяльності.

Сучасні форми корупції та система заходів із її запобігання в органах прокуратури є наслідком та результатом взаємодії усіх об'єктивних та суб'єктивних факторів, пов'язаних із професійною діяльністю цього органу. Подальший розвиток законодавства про діяльність прокуратури, удосконалення правового статусу її працівників вимагає врахування корупційних ризиків їхньої діяльності, її належного правового та організаційного забезпечення, а також державних гарантій незалежності з тим, щоб діяльність прокурорів спрямовувалась виключно на ті завдання, які визначені для цього органу законом та Конституцією України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Звіт за результатами оцінки корупційних ризиків у діяльності органів прокуратури: URL: https://www.gp.gov.ua/ua/adminkor.html?_m=publications&_t=rec&id=225314*

УДК 341.783

Іванюк В. Д.

*викладач кафедри міжнародного права,
міжнародних відносин та дипломатії*

Тернопільський національний економічний університет

Демків Д. М.

*аспірант кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Тернопільський національний економічний університет*

МІЖНАРОДНІ МОДЕЛІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ІНСТИТУЦІЙ

Як свідчать результати аналізу зарубіжного досвіду в сфері протидії корупції, ефективним шляхом подолання корупції в Україні є вирішення проблеми інституційного забезпечення антикорупційної діяльності. Прийняті

міжнародні договори вимагають від держав-учасниць заснувати спеціалізовані органи для боротьби і запобігання корупції. Так, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції вимагає наявності двох типів антикорупційних інституцій [6; 1, с. 122]:

- орган або органи, що запобігають корупції;
- орган або органи, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією.

Аналогічну позицію з цієї проблеми має і Рада Європи, яка пропонує членам Ради та іншим державам створити спеціалізовані органи з боротьби проти корупції [4]. З метою вироблення шляхів реалізації норм цих міжнародно-правових актів і відповідних рекомендацій Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO) в Україні актуальним є аналіз зарубіжного досвіду антикорупційної діяльності та відповідних моделей спеціалізованих інституцій з боротьби проти корупції.

Зарубіжний досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних інституцій досліджували такі науковці, як: В.Д. Гвоздецький, Р.В. Гречанюк, М.В. Грищенко, Е.С. Дмитренко, О.О. Дульський, О.З. Жовнір, Д.Г. Заброта, О.Г. Кальман, Ю.Я. Касараба, В.Ю. Кобринський, С.Ф. Константинов, Б.В. Романюк, Т.І. Чернявська та інші [7, с. 145].

Модель спеціального антикорупційного органу залежить від особливостей конкретної держави, законодавства, економіки і передбачає створення окремого спеціалізованого органу чи виділення спеціальних відділів у межах вже існуючих правоохоронних органів. Міжнародний досвід свідчить, що у країнах – членах Організації економічного співробітництва та розвитку це завдання вирішується шляхом призначення відповідних посадових осіб у вже існуючих державних установах правоохоронних органів. Однак для країн, що розвиваються, характерним є створення самостійних спеціалізованих органів з протидії корупції. Така тенденція зумовлена, насамперед, високим рівнем корупції у правоохоронних органах [2, с. 43].

З огляду на міжнародну практику існують три моделі (типи) спеціалізованих інституцій: 1) багатоцільові спеціалізовані органи, наділені правоохоронними повноваженнями та превентивними функціями; 2) служби боротьби проти корупції в структурі правоохоронних органів; 3) інституції із запобігання корупції, формування антикорупційної політики держави і координації дій [5, с. 262].

Багатоцільові інституції є прикладом комплексного підходу та зосередження в межах одного органу всіх основних функцій із запобігання і боротьби з корупцією: формування антикорупційної політики; аналітична діяльність; організаційна і технічна допомога в питаннях попередження корупційних проявів; взаємодія з громадянським суспільством та інформування населення щодо результатів антикорупційної діяльності; моніторинг стану, розслідування та кримінальне переслідування за корупційні злочини. Така модель успішно реалізована у Гонконзі (Національний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю), Латвії (Бюро із запобігання та боротьби проти корупції), Литві (Спеціальна служба розслідувань) та деяких інших країнах [3, с. 110].

Різні форми спеціалізованих інституцій протидії корупції існують у структурі правоохоронних органів. Здебільшого вони створюються в підрозділах поліції, які відповідають за виявлення і розслідування корупційних проявів, або в органах прокуратури. Ця модель достатньо

широко використовується в країнах Західної Європи, а саме: Бельгії (Центральне управління боротьби з корупцією), Іспанії (Спеціальна прокурорська служба з припинення економічних злочинів, пов'язаних з корупцією), Норвегії (Норвезьке національне управління з розслідування і кримінального переслідування злочинів у сфері економіки та навколишнього середовища) та деяких інших країнах.

Спеціалізовані інституції, завданням яких є запобігання корупції, включають у себе служби, які виконують одну або декілька превентивних функцій. Зокрема, ними проводяться аналітичні дослідження, здійснюється розробка напрямів і координування діяльності у сфері боротьби з корупцією, навчання персоналу і надання консультацій різним відомствам щодо реалізації антикорупційної політики тощо. Ці органи також виконують спеціальні контрольні функції, а тому наділяються особливими повноваженнями. Так, відомства, які здійснюють контроль за деклараціями про доходи посадових осіб, мають право доступу до конфіденційної інформації чи використовують інші можливості для отримання необхідної інформації. Прикладом інституцій, створених за цією моделлю, можуть слугувати Албанія (Антикорупційна моніторингова група), Македонія (Державна комісія запобігання корупції), Мальта (Постійна комісія проти корупції), США (Управління з урядової етики), Франція (Центральна служба із запобігання корупції) та інші [3, с. 111].

Дослідження міжнародних моделей спеціалізованих антикорупційних інституцій дає змогу констатувати, що зосереджуватися суто на репресивному підході в антикорупційній діяльності, посилюючи заходи кримінально-правового впливу, є не виправдано одностороннім підходом. У зарубіжних країнах основні зусилля щодо протидії цьому явищу зазвичай спрямовують на реалізацію адміністративно-правових і організаційних заходів у сфері запобігання корупції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Заброда Д. Г. *Основні моделі державних інституцій, відповідальних за реалізацію державної антикорупційної політики* / Д. Г. Заброда, О. О. Кашикарів // *Форум права*. - 2013. - № 4. - С. 121–126.
2. *Зарубіжний досвід створення та діяльності спеціальних антикорупційних органів: наук.-практ. посіб.* / З.А. Загинеї, В.М. Драган, О.Н. Ярмиш та ін. – К.: Національна академія прокуратури України, 2015. – С. 43.
3. Дульський О. О. *Зарубіжний досвід інституційного забезпечення боротьби з корупцією. Реалії і перспективи його впровадження в Україні* / О. О. Дульський // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. - 2012. - Вип. 1. - С. 108-116.
4. *Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27 січ. 1999 р. № ETS173*. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_101
5. Проневич О. С. *Інститут спеціалізованої антикорупційної прокуратури в європейській державно-правовій традиції* / О. С. Проневич // *Форум права*. - 2015. - № 1. - С. 261–268.

6. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Закон України від 18 жовт. 2006 р. № 251-V. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/251-16>

7. Ярмиш О. Спеціалізовані антикорупційні інституції: світовий досвід та національна модель / О. Ярмиш, Р. Мельник // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2015. – № 2. – С. 144–155.

УДК 340.12:342.5

Кравчук В. М.

к.ю.н., заступник начальника відділу підготовки прокурорів з організації роботи Національної академії прокуратури України

ПРАВО ГРОМАДСЬКОЇ НЕПОКОРИ У СУЧАСНІЙ ДЕМОКРАТІЇ

Розвиток сильної демократії неможливий без розроблення та закріплення у законодавстві чітких і зрозумілих механізмів учасницької демократії. До таких належать насамперед ефективна виборча система, транспарентність та прозорість публічної влади, громадський контроль її діяльності та різноманітні діалогові форми демократії зі залученням громадян до процесу прийняття управлінських рішень у державі, що стають важливими чинниками підтримки довіри та авторитету громадянського суспільства до публічної адміністрації.

Однак, це далеко не весь спектр учасницької демократії. Доволі дискусійними правоможностями суспільства у взаємовідносинах з публічною владою є громадянська непокора та народний опір, що пройшли світове становлення та сформувалися протягом кількох останніх століть як засоби кризової демократії. З однієї сторони наявність і можливість реалізації цих правоможностей народом значно посилюють морально-правове підґрунтя демократичного правління, з іншої – залишаються нестабільними та незахищеними до зловживань інструментами політичного впливу та поступу.

Право на громадянську непокору базується на особистісній автономії індивідів і аж ніяк не означає, що держава повинна виявляти байдужість щодо питань правового послуху. Якраз навпаки, така автономія передбачає зацікавленість держави у досягненні добровільного підпорядкування праву. Звідси випливає, що індивіди, які виявляють незгоду шляхом громадянської непокори, не ставлять за головну мету заперечити закон. Це, власне, акт правосвідомих громадян, що є наслідком їх власного тлумачення конституції і, хоча порушує окремі «офіційні» порядки, є законною та легітимною відповіддю на незаконну та нелегітимну вимогу [1, с. 113, 122].

Мирні зібрання, демонстрації, мітинги, що передбачені чинним законодавством і не супроводжуються правопорушеннями не є актами громадянської непокори, а скоріш сприймаються як форма реалізації політичних прав громадян, що регламентована законодавством. Оскільки саме умисне незаконне діяння політичного характеру, вчинене з метою залучення громадськості до проблем урядової політики та вимог до законодавчих органів щодо внесення змін у законодавстві, є основною сутнісною характеристикою громадянської непокори. Інститут громадянської непокори, умовно кажучи, балансує між правом і законом, проте не допускає насильства у будь-якому прояві, втім є останньою межею ненасильства.